

Chronicon

GENERALIA

Saec. XII.

In periodico : *Commentarium pro Religiosis et Missionariis*, LII, 1971, pp. 193-210, agit I. Emm. LOZANO, C.M.F., *De vita apostolica apud canonicos regulares*. In paragrapho 5 (pp. 202-207), in specie inquit de sensu notionis « vita apostolica » in controversiis saec. XII inter clericos, canonicos et monachos. Textus deprompti ex operibus Philippi de Harvengt, Adami Scoti et potissimum Alexandri Havelbergensis plures hic inveniuntur. Conclusio auctoris Lozano huc redit : Canonici regulares, ea aetate, nomen vitae apostolicae eodem sensu acceperunt quam praecedens traditio, nempe in sensu vitae communis. Postea Anselmus Havelbergensis, agens de diversitate inter monachos et canonicos regulares, proponit monachos theoriae seu contemplationi praecipue vacare debere; dum canonici regulares tamquam proprium officium habent : ministerium verbi. (J.B.V.)

S. NORBERTUS

S. Norbertus.

Notum est s. Norbertum annis 1115-1118 commoratum fuisse in abbazia Sieburgensi, aut in huius confinio. Non raro asseritur ipsum ibi obviam habuisse Rupertum Tutiensem (Rupert der Deutz), eo quod iste scribit virum « bonae conversationis, sed novae conversionis, magni nominis » in Sieburgo commoratum fuisse, dum ipse Rupertus ibidem fuit. V. I. FLINT vero identificationem huius viri « bonae conversationis sed novae conversionis », cum s. Norberto in dubium vertit; ageretur de alio viro; Rupertus enim in Sieburgo solummodo in verne anni 1119 advenisset. Cfr. *The Date of the Arrival of Rupert of Deuta at Siegburg*, in *Rev. Bénédictine*, LXXXI, 1971, pp. 317-319. (J.B.V.)

SCRIPTORIA

Generalia.

Liber *Lumen Anime* dictum saeculis decimo quarto et quinto magnum influxum habuit in regionibus Europae centralis. De variis formis textus libelli illius agunt M. A. ROUSE e. RICH. H. ROUSE

in *The Texts called Lumen Anime* in *Archivum Fratrum Praedicatorum*, XLII, 1971, pp. 5-113. In appendice indicantur manuscripta nota libelli dicti. In quo catalogo manuscriptorum indicantur : Schlägl, Stiftsbibliothek MS. 122 ff. 189-198 (s. XV; Schlägl, O. Praem.) (p. 99); Wilten, Stiftsbibliothek MS. 310 ff. 218-306 (1426-28?; written by Johannes Wetzler; Wilten, O. Praem. (p. 108); Graz, Universitätsbibliothek MS. 687 ff. 1-112 (1378); written by Johannes presbyter; Praemonstratensians, Niederdonau; Cistercians, Neuberg. (p. 112). (J.B.V.)

Bella Vallis = Belval.

Au 95eme congrès des Sociétés savantes, tenu à Reims en mars 1970, Mme S. COLLIN, archiviste-paléographe a présenté une communication : « Une importante bibliothèque de prémontrés : les manuscrits de Belval à la bibliothèque de Charleville-Mézières ». M. H. COLLIN, directeur des services départementaux d'archives des Ardennes, a présenté au même congrès une autre communication sur la même abbaye : « L'Abbaye de Belval, de l'ordre de Prémontré, au XIIe siècle, et son cartulaire inédit ». (X.L.O.)

Windbergia.

Pernota est epistola s. Bernardi in ordine ad secundam Cruciatam ordinandam. De textu huius epistolae inquirens, J. LECLERCQ, O.S.B., inter testes huius epistolae citat : Munich Cl 22201; quod manuscriptum provenit ab abbazia Windbergensi. Cfr. *L'encyclique de saint Bernard* in *Revue Bénédictine*, LXXXI, 1971, p. 290. (J.B.V.)

AUCTORES ANTIQUI

L. Goffiné.

In ephemeride *Theologie und Glaube*, LXVI, 1971, pp. 444-454, JOH. MEIER, candidatus theol., scribit de vita ac operibus L. Goffiné, canonici Steinfeldensis (1648-1719). Succincte, sed praecise, exponit eiusdem curriculum vitae; potissimum proponens ea quae egit Goffiné, currentibus annis 1680-1695, dum vicarius erat paroeciae Clarholtensis, ac opus suum celebre *Handpostille* incepit. Quod opus complevit dum in Coesfeld munere cooperitoris fungeretur in paroecia incorporata praepositurae Varlariensi. Meier haec exponit ut quodammodo compleat ea quae fusius exponuntur a P. AL, *Leonhard Goffiné (1648-1719). Sein Leben, seine Zeit und seine Schriften*. Bibliotheca Analectorum Praemonstratensium. Fasc. 9. Averbode, 1969. (Br. M.)

Nic. Pseaume.

Scribens in *Ons Geestelijk Erf*, XLV, 1971, pp. 339-375, de auctore libelli « De Mystieke Peerle », sub titulo : *Is Reinelda van Eymeren*

de Peerleschrijfster?, P. J. BEGHEYN, S. J., *l.c.*, p. 342, citat litteras p. Costeri (de Coster), S. J. missas 24 septembris 1564 P. Leonardo Kessel, S.J., in quibus litteris notat Costerus: Nic. Pseaume «laudabat dominum Canisium (S. Petrum Canisium), patrem Alexandrum Salmeronem, quos viros magnos et egregios nominabat». Iudicio auctoris Begheyn, relationes inter S. Petrum Canisium et Nic. Pseaume facile admitti possunt, eo quod ambo interessent Concilio oecumenico Tridentino, annis 1562-1563. (J.B.V.)

Le t. III de la *Geschichte des Konzils von Trient* vient de paraître (1970; Freiburg-Basel-Wien; XIII + 560 pp.). Dans ce tome le prof. Mgr. H. JEDIN, traite de l'histoire du Concile de Trente à la ville de Bologne (1547/48), et de la deuxième période du Concile à Trente même (1551/52). L'évêque de Verdun, Nic. Pseaume, prélat de l'abbaye prémontrée de St-Paul de Verdun, assista au Concile, depuis cette seconde période. Cfr. A. ERENS, *Nicolas Pseaume, O. Praem.*, dans *Anal. Praem.*, XI, pp. 178 s. Mgr. Jedin parle, à différents endroits de son livre, du rôle que Pseaume prit sur lui pendant la période indiquée du Concile en question. En particulier pendant la treizième session générale (discussion sur l'Eucharistie; le sacrement de la pénitence et de l'Onction des malades). (J.B.V.)

Philippus de Harvengt.

Prodierunt, 1971, *Studia Mediaevalia et Mariologica P. Car. Balic, O.F.M., septuagesimum explenti annum dicata*. Ed. Antoninianum, Roma. 712 pp. P. CONGAR, O.P., edit in hoc libro memoriali, pp. 309-332: *Clercs et laïcs au point de vue de la culture au moyen âge: «laicus» = «sans Lettre»*. Ut, sub respectu historico, rectitudinem talis significationis ostendat, Y. Congar (*l.c.*, p. 317) notat: «Philippe de Harvengt († 1183), est un témoin particulièrement instruit pour notre sujet... Le mot «clericus» avait ainsi une certaine ambiguïté, pouvant désigner aussi bien celui qui avait reçu la tonsure en vue du service de l'Eglise ou celui qui avait étudié les Lettres». «Idiota = illiteratus». «Un Chapitre Prémontré précise que l'élection d'un Abbé est nulle si sit idiota, hoc est illiteratus». (J.B.V.)

SCRIPTA HODIERNA

Averbodium.

In de *Indices van de Regestenlijst der oorkonden van de landkommanderij Oudenbiezen en onderhorige kommanderijen*, opgesteld door Dr. J. Grauwels, departementshoofd in het Rijksarchief te Hasselt, deel IV, Brussel, 1969, blz. 842, vindt men onder Averbode een tiental verwijzingen betreffende de abdij en drie omtrent het hof te Brustem. (W.M.G.)

In *Handelingen van de Kon. Kring voor oudheidkunde, Letteren en Kunst van Meehelen*, LXXIV, 1970, bl. 105-114, publiceerde Tr. GERITS *De Mechelse Borduurwerker Felix Tax in dienst van Averbode en Tongerlo (XVI eeuw)*. (J.B.V.)

Berna.

Reeds eerder werd hier aangekondigd, dat het internaat van het Gymnasium « Bernrode » te Heeswijk-Dinther zou worden opgeheven (tom. 47 (1971), p. 175). Dit is inmiddels met het aflopen van het studiejaar op 30 juni 1972 geschied; met ingang van het studiejaar 1972-1973 zal nog slechts onderwijs worden gegeven aan externe leerlingen, ongeveer 280 in getal.

Deze gang van zaken bracht ALPH. W. VAN DEN HURK ertoe, om het verleden van de verdwijnende kostschool summier te belichten in een bijdrage getiteld *Heeswijk's « hogeschool » aan haar einde als kostschool*, en die in het abdiijdschrift *Berne*, Jg. 25, p. 81-87 verscheen.

Voor de beginjaren van het Heeswijkse internaat putte de auteur de gegevens voor zijn schets in hoofdzaak uit het dagboek van Gerlacus van den Elsen, de stichter en eerste rector van het Gymnasium Bernense Sancti Norberti, zoals het op 4 oktober 1886 begonnen onderwijsinstituut oorspronkelijk officieel genoemd werd.

In de beginjaren had men slechts externe leerlingen, die waren ondergebracht in kosthuizen in het dorp. De aanloop naar een kostschool en internaat kan reeds eerder begonnen zijn, maar pas op 30 september 1893 beschikte men over voldoende accommodatie, om fifociëel een kostschool te kunnen beginnen.

De godsdienstige vorming van de internaatsleden blijkt ten allen tijde de volle aandacht te hebben gehad, maar ook op cultureel gebied, met name op het terrein van toneel en muziek, kwam men tot opmerkelijke prestaties. Daarmee, maar ook in de sectoren van sport en spel, was men op zijn nabije omgeving doorgaans vooruit. Eigen kostschool-ervaring en jarenlange waarneming van dichtbij stelden de auteur tenslotte in staat, om de geest en het eigen leven van het instituut behoorlijk weer te geven. (H.v.B.)

Belgium.

Sous l'entête générale : *Cîteaux-Commentarii Cistercienses* commence une nouvelle série d'éditions scientifiques : *Studia et Documenta*. Le premier volume de la série (édité à Achel, abbaye, 1971; XLVI + 269 pp.) fut rédigé par Mr. le professeur E. BROUETTE. Il porte comme titre : *Recueil des Chartes et Documents de l'abbaye du Val-Saint-Georges, à Salzinnes (Namur)*. Ce Val était une abbaye de moniales Cisterciennes. Fondée en 1195/1196, elle subsista jusqu'à l'époque de la révolution française. Mr. Brouette édite les Chartes et Documents de cette abbaye, depuis sa fondation jusqu'à 1300. Il le fait selon les principes et les pratiques de l'édition scientifique.

Après une introduction on trouve dans ce volume l'édition des documents indiqués dans le titre du livre. Viennent ensuite des Tables (il y en a neuf!). Dans les chartes et documents édités on rencontre les noms d'abbayes prémontrées : Bonne-Espérance ; Floreffe ; Heylissem ; Leffe. (J.B.V.)

Buscum Domini Isaac.

In het *Monasticon belge*, tome IV, *Province de Brabant*, 4e deel, Luik, 1970, verscheen een notitie over de priorij van Bois-Seigneur-Isaac, van de hand van Jozef Vanderborcht, die in 1963 te Leuven een licentiaatsverhandeling over hetzelfde onderwerp had voorgebracht. Over de bewoning door de premonstratenzers van dit klooster (vanaf 1903), zie blz. 1065-1066. (W.M.G.)

Diligemia.

Dans *Bulletin : Comté de Graafschap Jette*, VIII, 1971, pp. 17-45, G. GUYOT continue son exposé sur l'histoire de l'abbaye de Dielegem. Au chap. VI, elle étudie l'abbaye dans sa période de la Contre-réforme (1603-1645) : une époque de relèvement religieux et temporel. Se laissant guider par les documents contemporains, l'auteur tâche, de considérer, au-delà des difficultés et défaillances collectives ou individuelles, d'exposer plutôt les éléments positifs. Les abbés Martin I Van den Hecke (1603-1623), J. de Haeseleer (1623-1645), et Martin II Van den Hecke (1645-1662), refirent de Dielegem un centre de stabilité, de protection sociale, en harmonie avec les besoins du temps. (G.S.)

Enkenbach.

Zum 700 jährigen Jubiläum der Klosterkirche von Enkenbach, und zum Abschluss ihrer Renovierung wurde ein großes Fest gefeiert. H. Bischof Weber von Speyer hielt am 18.6.72 ein Pontifikalamt, P. Gottfried Reiber von Speinshart hielt ein Triduum und P. Norbert Backmund von Windberg die Festrede. (N.B.)

Ferigoletum.

Le sanctuaire de l'abbaye de Frigolet possède une statue célèbre de la Sainte Vierge, connue et vénérée comme Notre-Dame du Bon Remède. Beaucoup d'anciens sanctuaires possèdent une statue vénérée sous le même titre. *Hispania Sacra*, t. XXIII, 1970, (parue en 1971), pp. 3-77, publie un article : *Advocacion y Culto de la Virgen del Remedio en España*. L'auteur de l'article, BONIFACIO PORRES ALONSO, y parle (p. 4) de la statue célèbre de Frigolet. Selon l'auteur, on a écrit souvent que la dévotion à Frigolet envers la Sainte Vierge du Bon remède date du dixième siècle, quand les Bénédictins de Montmajour ont fondé le monastère de Frigolet. Cependant la chapelle où se trouvait alors cette statue, vénérait la Ste Vierge comme La Sainte Vierge

de Frigolet. Le titre de Notre Dame du Bon remède à Frigolet ne serait pas antérieure au XVIIe siècle. — A la page 10 de son article, l'auteur donne la liste des sanctuaires où on vénère une statue officiellement couronnée sous le titre dont il s'agit. La statue de Frigolet fut couronnée en 1869. (J.B.V.)

Gödöllö.

Dr. A. L. GABRIEL, director of the Mediaeval Institute of the University of Notre Dame, has been elected first vice president of the American Catholic Historical Association (ACHA). His election means that he will succeed Dr. Albert C. Outler as ACHA president in 1973. A native of Hungary, Gabriel joined the Notre Dame faculty in 1948 and was appointed director of the Mediaeval Institute in 1952. The priest-scholar is an internationally known specialist in the history of mediaeval education. He is a corresponding fellow of the French and Bavarian Academies and is a fellow of the Mediaeval Academy of America. In 1950-51, he was a member of the Institute for Advanced Study at Princeton, and was on leave again from Notre Dame in 1963-64 to serve as Charles Chauncey Stillman guest professor at Harvard University. (J.B.V.).

Die 8 iulii 1972, in « Institut für Bayerische Geschichte » in München, egit cfr. Prof. Gabriel (Notre Dame, Indiana, U.S.A.) de themate : Das Haus Armer Studenten der Universität in Paris in Mittelalter. Ein Beitrag zur Universitätsgeschichte in Europa ». (J.B.V.)

Grimbergen.

In de zopas verschenen *Inventarissen van kerkarchieven*, deel II, van het *Rijksarchief te Antwerpen*, Brussel, 1971, vindt men op blz. 13, onder nr. 129 de vermelding van een procesbundel omtrent de aanstelling van een onderpastoor te Beerzel, een betwisting gerezen tussen de ingezetenen van Beerzel, de Commanderie van Pitzemburg, de abdij van Grimbergen en de pastoor van Beerzel (1774-1782).

In dezelfde inventaris staat op blz. 130 nr. 134 een afschrift vermeld van de oorkonde waardoor Hendrik Berthout op 1 juli 1332 aan de abt van Grimbergen « al onse late van ster Claus vanden Putte » verkocht. Dit afschrift behoort tot het archief van de Sint-Niklaaskerk te Putte.

In de *Inventarissen van archieven van kerkfabrieken (Oud Regiem)*, deel I, *Rijksarchief te Ronse*, Brussel, 1971, werd een document vermeld als afkomstig van de abdis (sic) van Grimbergen (blz. 125 nr. 142). Het geldt hier een verkeerde lezing voor Beaupré te Grimminge. (W.M.G.)

Liska (Licques).

Dans *Anal. Praem.*, XLVII, 1971, p. 178, nous avons exposé brièvement comment le R. P. dom Becquet, O.S.B (Ligugé) veut pour-

suivre la publication des *Abbayes et Prieurés de l'ancienne France*, commencée jadis par dom Besse. L'actuel diocèse d'Arras est traité actuellement dans la publication de dom Becquet. Dans le n° 247 de la *Revue Mabillon*, Janvier-Mars 1972, pp. 186-190, l'abbaye prémontrée de *Licques*, abbaye Notre-Dame est traitée. Nous y lisons : « Chapitre de cinq chanoines créé en 1071-1078 par un seigneur local et transformé en abbaye prémontrée grâce à Saint-Martin de Laon sous l'évêque Milon de Thérouanne, en 1132. Licques fonda Newhouse en Angleterre et fit partie de la circarie de Flandre. Il n'est pas certain que des moniales aient été transférées à Serques (cant. : St-Omer ; Nord). Détruite en 1684, l'abbaye comptait, au moment de la Révolution, une dizaine de religieux claustraux et autant dans les paroisses patronnées. Il reste une partie des bâtiments conventuels et la nef de l'église demeurée paroissiale ». Sont indiquées ensuite : Documentation manuscrite : en France ; Etranger. — Bibliothèques : Paris ; Départements ; Etranger. — Documentation imprimée : documentation générale ; documentation pontificale. — Publications diverses : répertoirs ; travaux. — Enfin : personnages. (J.B.V.)

Lotharingia.

Sous la direction générale de E. Jarry et J.-R. Palanque, la maison d'édition Letouzey et Ané, Paris, a commencé l'édition d'une série de livres : Histoire des Diocèses de France. Dans cette série fut édité, sous la direction de Mr. Tribout de Morembert, en 1970, *Le Diocèse de Metz*. (303 pp.). Le chapitre traitant de la Vie religieuse du XIIe au XIVe siècle fut rédigé par Mr. PARISSE, maître-assistant à l'université de Nancy. La page 74 s. donne un aperçu substantiel des fondations des Chanoines réguliers (en particulier des Prémontrés) à l'ancien diocèse de Metz. Nous y lisons : « L'élan, qui provoqua la naissance des congrégations de chanoines réguliers, fut particulièrement enthousiaste. Fondation de la comtesse Mathilde, Saint-Pierremont (Prémontrés) dans le diocèse de Metz répondit à la double fondation de Saint-Léon et de Chamousey dans celui de Toul. L'abbé Rodolphe (1112-1140) contribua beaucoup à la réputation de son abbaye (St.-Pierremont) hors de la Lorraine. En 1125, Septfontaines-en-Bassigny se donna à lui. En 1136, Werry de Walcourt plaça sous son contrôle sa fondation dans l'Argonne, où il établit Belval (1133). Mais le succès rapide de l'ordre de Prémontré éclipsa son action. Belval accepta vite ces nouvelles coutumes, Septfontaines aussi, qui se détacha de l'abbaye lorraine. Freistroff connut des difficultés et des Cisterciennes s'y établirent. Boulancourt, au diocèse de Troyes, autre filiale de Saint-Pierremont, fut donnée aussi à l'ordre de Cîteaux. L'abbé Philippe de Belval, qui devait être le troisième abbé général de Prémontré reprit le flambeau de Rodolphe, au profit de l'ordre auquel il venait de s'agréger. Il envoya ses chanoines à travers tout le territoire des trois évêchés lorrains. Les fondations messines de

cet ordre sont dues à son initiative. A la porte de Metz, l'établissement primitif de Saint-Eloy, sur le bord de la Moselle, était dû à un « convers » de Belval. Un don généreux permit aux premiers occupants de s'installer en un lieu plus sûr à Buris; les sœurs occupèrent Saint-Eloy. Une crue les ayant contraintes à se réfugier à Buris, l'abbé Zacharie se déplaça à Justemont avec la communauté des chanoines; mais après quelques années, les citoyens messins réclamèrent leur retour près de la ville. Le partage des biens, qui aurait permis de créer deux groupes différents, provoqua de longues querelles et le chapitre général de l'ordre eut beaucoup de mal à faire respecter ses décisions. Vers 1158-1159, Justemont et Buris furent séparés et l'abbé Philippe de Prémontré confirma définitivement la division. Il y avait suffisamment d'hommes pour les deux abbayes, puisqu'ils peuplèrent une troisième. La tradition place en effet vers 1157, et rattache donc à Justement, la naissance de Salival, dans le Saulnois, près de Vic; la donatrice du fonds n'était autre que la veuve du comte Folmar de Metz, fille d'Albert de Dabo et d'Ermesinde de Luxembourg. Ces abbayes eurent des dépendances pour les sœurs, Haméville pour Justemont, Saint-Eloy ou la Grange-aux-Dames pour Buris-Sainte-Croix, Belletanche pour Salival». (J.B.V.)

Mons Dei.

Reverendissimus P. DUPONT, abbas Montis Dei inde a 24 februarii 1956, munus suum abbatiale resignavit 23 februarii 1971. In eius locum, qua administrator abbatiae per duos annos, ab Abbate Generali constitutus fuit Gildasius Sévère. (J.B.V.)

Signalons un article du cfr. PETIT, *Pour le huit cent cinquantième anniversaire de l'ordre de Prémontré*, paru dans le nr. 87 du *Courrier de Mondaye*, pp. 14-19. (J.B.V.)

Ninovia.

In de zopas verschenen inventaris van een aantal parochie-archieven uit het Rijksarchief te Ronse, opgesteld door meerdere archivariissen, vindt men enkele documenten over Ninove, die hier best vermeld worden aangezien op dergelijke inventarissen geen *indices* worden gemaakt: *Rijksarchief te Ronse. Inventarissen van archieven van kerk-fabrieken (Oud Regiem)*, deel I, Brussel, 1971, blz. 125 nr. 140: Verzoek van de herendiensten aan de prelaat van de St.-Cornelisabdij te Ninove om 600 gulden te mogen lenen, met toelating in apostille, 1680, I stuk.

Blz. 126 nr. 153: Proces van Joos De Groote, quotidianist, eiser, tegen de prelaat van St.-Cornelis en Cyprianusabdij te Ninove, 1660-67, I bundel. Blz. 133 nr. 22: Uittreksel uit het landboek van Ninove, betreffende goederen van het klooster van St.-Cornelis te Ninove; opmeting van een weide op verzoek van de magistraat van Okegem, 1772, I stuk.

Blz. 149 nr. 39 : Akkoord in een geschil tussen de prelaat van St.-Cornelis-abdij te Ninove en het armbestuur van Outer, omtrent een achterstallige koornrente. Eerstgenoemde verplicht zich ertoe jaarlijks een eeuwige erfrente te betalen van 12 veertelen rogge, bezet op $1\frac{1}{2}$ bunder land gelegen te Outer, *op den grooten Varent*, 1651, I oorkonde

Blz. 166 nr. 81 : Index op het heerlijk renteboek van de abdij van Sint-Cornelis en Cyprianus te Ninove, z.d., I stuk.

Blz. 194, nr. 6 : Ruiling van gronden tussen de kerk van Voorde en de St.-Cypriaansabdij te Ninove, 1664-1720, 3 stukken. (W.M.G.)

Parcum.

In de *Regestenlijst der oorkonden van de Benediktinessenabdij te Nonnemielen-bij-Sint-Truiden*, opgesteld door J. MARTENS en A. ZOETE, wetenschappelijke medewerkers aan het Rijksarchief te Hasselt, Brussel, 1971, vindt men twee onuitgegeven oorkonden vermeld over het cijnshof van de abdij van Park te Runkelen (kant. Sint-Truiden), nl. blz. 77 regist nr. 135 van 1425, 7 mei, en blz. 82, regist nr. 143 van 1434, 17 februari. (W.M.G.)

Wellicht heeft menig historicus zich reeds de vraag gesteld hoe het mogelijk geweest is dat de handschriftenverzameling van de abdij van Park zozeer verspreid is geraakt en waarom het wapenschild er, meestal op ruwe wijze, werd van verwijderd. Een antwoord op deze vragen vindt men in het degelijk artikel van Emile VAN BALBERGHE, *Sylvain Van de Weyer et la vente des manuscrits de Parc en 1829*, in *Archief- en bibliotheekwezen in België*, 1972, XLIII, nr. 1-2, blz. 108-130, waarin tevens de lijsten van verkochte handschriften worden gepubliceerd alsook de briefwisseling die daarover werd gevoerd tussen 1830 en 1863. (W.M.G.)

In het fonds : Sint-Maartenskerk te Aalst, dat berust in het Rijksarchief te Gent en geklasseerd werd door juffr. Griet Maréchal, treft men enkele oorspronkelijke oorkonden aan van de abten Arnold Weyten, Ambrosius van Engelen en Theodoricus van Tuldal, alsook afschriften van bullen van paus Nicolaas V (1447, 1448), over de confederatie van kapittels einde 15de - begin 16de eeuw. Zie de inventaris : *Archieven van Oostvlaamse Kerkfabrieken (Oud Regiem)*, deel II, Brussel, 1969, blz. 227, nrs 0.54 en 0.60, en blz. 273, nrs 44, 46, 51 en 54. (W.M.G.)

Plaga = Schlägl.

Non longe ab abbatia Plagensi, extat ecclesia, dicta Maria Trost, in paroecia Rohrbach (Berg). Habetur in illa ecclesia imago celebris B. Mariae Virginis. Dr. Pichler, prior canonicae Plagensis, opusculum (27 pp.) edit (Rohrbach; Maria-Trost-Kirche), in quo omnia notabilia huius ecclesiae et loci accurate describuntur. (J.B.V.)

Postula.

In zijn *Geschiedenis van Dessel* (Dessel, 1971, 304 pp.) handelt J. Goors terloops over de Kempense Witherenabdijen. De abdij van Postel had betrekkingen met Dessel in verband met grondbezittingen, grensbetwistingen en het bedienen van kerken. De auteur verschaft eveneens een biografische nota van premonstratenzers, die uit het dorp afkomstig waren : Petrus Moelans († 1787) en Egidius Huygen († 1821) van Postel, Jan Baptist Rosa († 1795), Anselm C. L. Van Rooy († 1873) en Alfons E. Dehing († 1949) van Tongerlo. Cfr. *Op. cit.*, pp. 229, 230 en 238. (T.G.)

In articulo : *The Impact of Liturgical Documents : African Ecclesiastical Review*, II, 1971, pp. 97-107, B. LUYKX, inquit qua ratione recentiora statuta liturgica Ecclesiae applicari apte debeant in regionibus Africae. (J.B.V.)

Prodiit, anno 1968, apud Ev. Verlagswerk, Stuttgart, sub directione H. BURKLI, volumen : *Theologie und Kirche in Afrika*. In quo volumine, pag. 265-276, habetur : B. LUYKX, *Die Seele der Afrikaner und der christliche Gottesdienst*. (J.B.V.)

Rekem.

Zeven jaren na de publikatie van de kerkelijke geschiedenis van Rekem (vgl. *An. Praem.*, XLII, 1966, p. 364) liet R. VERBOIS een werk verschijnen over de politieke en economische geschiedenis van dat Maaslands dorp : *Geschiedenis van Rekem en zijn keizerlijk graafschap* (Rekem, 1972, 422 pp., ill.). Het verleden van Rekem was onder twee opzichten met de Premonstratenzer Orde verbonden. In de XIIde eeuw werd er een gasthuis (*hospitale pauperum*) gesticht, waarvan de bediening aan Premonstratenzer kloosterzusters toevertrouwd werd. Tijdens de godsdienstoorlogen van de XVIe eeuw werd het klooster grotendeels door brand geteisterd. In 1590 liet graaf Herman van Aspremont-Lynden de kloostergebouwen op zijn kosten herstellen. Voor het altaar van de konventskapel deed hij een familiegrafkelder bouwen, waar hijzelf en na hem nog heel wat leden van de grafelijke familie hun laatste rustplaats vonden. Het Premonstratenzer vrouwenklooster van Rekem bleef tot 1796 voortbestaan. Op kerkelijk gebied onderhield het dorp nauwe banden met de Luikse abdij van Beaurepart. Nadat graaf Willem II van Bronckhorst in 1264 het patronaatsrecht aan de abt van Mont-Cornillon (later Beaurepart) had afgestaan, werd de St.-Pieterskerk door Witheren-pastors bediend. De rechten, die de abt van Beaurepart als begever van de kerk en als vader-abt van het vrouwenklooster te Rekem genoot, waren soms oorzaak van jarenlange spanning en betwisting tussen hem en de graaf, o.m. over het beleid van sommige pastors en over interne aangelegenheden van het klooster. Dergelijke moeilijkheden

kwamen vooral tot uiting ten tijde van graaf Maximiliaan Frans Gobert († 1703). Vgl. *Op. cit.*, pp. 54, 63-66, 88. (T.G.)

S. Foillanus Rodiensis.

In de tentoonstellingscatalogoog getiteld : *Exposition de documents, organisée à l'occasion du XIe Congrès des sciences généalogique et héraldique*, Algemeen Rijksarchief, Brussel, 1972, vindt men de oorkonde van 1205 van abt Nicolaas van Saint-Feuillien-du-Roeulx vermeld (blz. 3, nr. 2), omwille van het zegel van Eustachius, heer van Roeulx, dat toen reeds diens wapenschild vertoonde. Deze oorkonde bevindt zich in het Rijksarchief te Bergen, oorkondenschat van Saint-Feuillien-du-Roeulx, nr. 76. (W.M.G.)

S. Joannes Ambianensis = St. Jean d'Amiens.

Le *Bulletin trimestriel de la Société des Antiquaires de Picardie*, année 1971, 4e trimestre, est presque entièrement consacré à l'abbaye de Saint-Jean d'Amiens. Le Président en exercice de la Société, M. Luc Debar, traite, aux pp. 136-211, des : « Derniers jours de l'abbaye de Saint-Jean d'Amiens ». Aux pp. 212-218, M. le chanoine Destombes donne des notices sur : « Les Prémontrés de l'abbaye Saint-Jean d'Amiens pendant la Révolution ». (X.L.O.)

S. Michael Antverpiensis.

In het archief van de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Meer, berustend in het Rijksarchief te Antwerpen, bevinden zich twee stukken m.b.t. de Sint-Michielsabdij, nl. een overeenkomst tussen de abdij en de pastoor van Meer in verband met de restauratie van de kerktoeren in 1774, en een lofdicht op Marc. de Vos, prelaat en gewezen pastoor te Meer, 1772. Zie *Rijksarchief te Antwerpen. Inventarissen van kerkarchieven*, deel II, Brussel, 1971, blz. 121 nr. 15 en blz. 122 nr. 41. (W.M.G.)

Scandinavia.

Sous le titre *St. Norberts Hvide Brodre* (= Les frères blancs de saint Norbert), l'archiviste JORGEN NYBO RASMUSSEN publie une étude dans *Katolsk Forum*, t. 120, 1972, nr. 9, pp. 4-5. L'article est illustré par deux dessins représentant les grandes lignes de l'église abbatiale de Borglum. Jorgen Rasmussen rend compte de la fondation des couvents et de leur histoire ultérieure. Contre d'autres historiens il défend l'existence d'une abbaye prémontrée au siège épiscopal de Lund. Ce couvent aurait eu une abbaye-fille à Belbuck (en Poméranie). — Rasmussen parle aussi du prélat Matthieu Van Iersel (de St-Michel d'Anvers); Rubens en fit un portrait magnifique, qui se trouve actuellement au Musée de Copenhague (Statens Musæum for Kunst). Une copie de ce tableau se trouve au cloître d'Averbode. (O.B.)

Serskamp-Tussenbeke.

Jules Pieters schreef een overzicht van de geschiedenis van *Het klooster van Serskamp, gezeid «Tussenbeke»*, in het *Tijdschrift voor Heemkunde en Geschiedenis*, Wetteren, 1971, XVIII, nr 3, blz. 33-56. Spijtig genoeg wordt slechts bij uitzondering naar de gebruikte archiefstukken verwezen in dit artikel, dat slechts een leidraad wilde zijn voor de bezoekers van een tentoonstelling over Tussenbeke, van 10 tot 12 october 1971, te Serskamp. (W.M.G.)

Sorethum-Schussenried.

In de *Politische Akten nach Philipp d. Gr. 1567-1821, Abteilung f : Staatenabteilung, Band 21, Gruppen : Schaumburg-Lippe bis Schweden*, bearb. von Prof. Dr. DUELFER, (*Repertorien des Hess. Staatsarchivs Marburg*), Marburg, 1972, in-4°, blz. 285, vindt men enkele documenten vermeld over Schussenried uit de jaren 1803-1804. (W.M.G.)

Tepla.

In abbatia Teplensi, olim asservabatur manuscriptum celebre, dictum Codex Teplensis, seu versio textus Novi Testament S. Scripturae famosa, eo quod prima versio erat in lingua germanica illius textus. Codex ille nunc asservatur in bibliotheca Status et Universitatis Pragensis. Accurata descriptio huius codicis praebetur a J. ANDOLF, *Die deutsche Tepler-Bibel (Codex Teplensis)* in *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren und Schlesien*, II, 1971, pp. 160-163. (J.B.V.)

Tepla-Schönau.

A. Huber inde a pluribus annis docet in phil.-theol. Hochschule in Königstein-Taunus; inde ab anno 1969, rector est huius instituti. Insuper est director instituti pro cultura et historia Europae orientalis in Königstein. His ultimis annis plurima scripta evulgavit. Inter quae : in *Neue Deutsche Biographie*, t. 8, 1969 : articuli : *Helmer, Abt von Tepl* († 1944) (col. 493 s.); et *Hermann Joseph von Steinfeld*, ib., col. 651 s. — In t. 9, 1972 : *Hirnheim, Abt* († 1679). — In *Frankfurter Theologische Studien. Testimonium Veritati* (ed. : J. Knecht, Frankfurt am Main) : *Geistige Generationsprobleme in der Kirche seit der Aufklärung* : ib., pp. 305-313. — Ex notis appositis huic articulo, alia scripta edita recentiora cfr. Huber indicari possunt : *Antonius Opitz (1846-1907), ein Bahnbrecher der kath. Bewegung Altösterreichs*, Königstein, 1961; *Franz Kordacs Briefe ins Germanikum (1879-1916)* in *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien*, I, 1967, pp. 62-184; — *Deutsche katholische Jugendbewegung in der CSR*. In : *Ein Leben-Drei Epochen. Festschrift für Hans Schütz*, 1971, pp. 299-323. — In *Archiv für Kirchengeschichte von Böhmen-Mähren-Schlesien*, II, 1971, pp. 154-159 : *Die Prämonstratenser in*

Böhmen und Mähren. Huic ultimae tractationi additur bibliographia in qua non pauca citantur scripta edita his ultimis annis agentia de historia Ordinis Praemonstratensis in Bohemia et Moravia, edita in lingua bohemica. (J.B.V.)

Trunchinium.

In de kerkarchieven van Nevele en Sint-Maartens-Leerne, die berusten in het Rijksarchief te Gent en geklasseerd werden door Mevr. Dr. H. Coppejans-Desmedt, bevinden zich enkele documenten van minder belang over de bezittingen van Drongen aldaar in de 18^e eeuw. Zie de inventaris : *Archieven van Oostvlaamse Kerkfabrieken (Oud Regiem)*, deel II, Brussel, 1969, blz. 57 nrs 16 en 17; blz. 66 nr 4 en blz. 321 nr 160. (W.M.G.)

Tongerloa.

In de *Handelingen van het XLIe Congres van de Federatie van de Kringen voor Oudheidkunde en Geschiedenis van België, Mechelen, 3-6-IX-1970*, deel II, Mechelen, 1971, blz. 145-152, verscheen een artikel van Dr. M. H. Koyen O. Praem. over *De juridische toestand van de parochies vóór de XIIe eeuw*, waarin hij vooral het ontstaan van de parochies Nispen, Broechem, Diest en Oevel onderzocht in het licht van de eigentijdse conciliedecreten. (W.M.G.)

W. VAN STRAATEN, *Donde Dios llora.* (Coll. *Biblioteca de Autores cristianos*). Madrid, La Editorial Catolica, 1970. 227 pp. (J.B.V.)

In *De Tijdspiegel. Cultureel blad voor Limburg*, XXVII, 1972, afl. 2, liet A. F. MARCUS een historisch overzicht verschijnen betreffende het *Klooster Marienlof Kolen-Kernel*. Uit een bijgevoegde lijst van rektors blijkt dat twee Witheren van Tongerlo met de geestelijke begeleiding van de zusters Cisterciënzerinnen, nl. Joannes Jochems (1885-1889) en Paulus van Cauwenberg (1889-1915) werden belast. (T.G.)

Vallis Liliorum = Leliëndaal.

Existebat olim monasterium Monialum Ordinis nostri in Hombeek (prope civitatem Mechliniensem), postea in ipsa civitate Mechliniensi, sub nomine Leliëndaal. Cartularium monasterii istius asservatur in archivo Status in civitate Antverpiensi : 154 A. Forma sub qua cartularium istud confectum fuit, simul ac contentum ipsius substantialiter proponitur a J. ROUCHART-CHABOT, in *Handelingen van de Kon. Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, LXXIV, 1970, pp. 46-59 : *Le Cartulaire du Prieuré du Val-Des-Lys (Leliëndaal) à Hombeek.* (J.B.V.)

Anno 1532, Virgilius de Limoges, Dominus Praemonstratensis, visitationem canonicam instituit in Valle Liliorum. Hac occasione

nonnulla retinenda ac observanda reliquit. Quae indicantur in *Inventaire des Archives*, VI, p. 274, archivi civitatis Mechliniensis. Cfr. E. VAN AUTENBOER, *Geschiedenis van de Hervorming te Mechelen, in Handelingen van de Kon. Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, LXXIV, 1970, p. 79 s. (J.B.V.)

ARCHITECTURA - ARTES

Generalia.

In de catalogus van de tentoonstelling *Rijn en Maas. Kunst en cultuur, 800-1400* (Keulen-Brussel, 1972, 431 pp., ill.) worden verscheidene kunstwerken, voornamelijk handschriften, afkomstig van premonstratenzer abdijen, beschreven. Naast de romaanse paaskandelaar van *Postel* (Maasland, derde kwart van de XIIe eeuw), thans bewaard in de Kon. Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel, was er ook de indrukwekkende triomfkruisgroep van de St.-Martinuskerk te Wezemaal (Maasland, ca. 1260-1270), eertijds bediend door *Averbode*, geëxposeerd. Vgl. *Op. cit.*, p. 254, nr. G 16 en p. 332, nr. L 7.

Een belangrijke groep handschriften, die in de XIIe eeuw in het Maasland tot stand kwamen, worden in de catalogus volgens hun artistieke kwaliteiten besproken. Tot de voornaamste getuigenissen van de Maaslandse kalligrafie en miniatuurkunst behoren o.m. de Bijbel van *Floreffe* (Maasland, ca. 1172), thans bewaard te Londen, British Museum, Add. ms. 17737-38, het Evangeliarium van *Floreffe* (Maasland, ca. 1165-1180), bewaard te Brussel, Kon. Bibliotheek Albert I, nr. 10527, het Evangeliarium van *Averbode* (Maasland, ca. 1165-1180), bewaard te Luik, Universiteitsbibliotheek, nr. 363 C en de Bijbel van *Arnstein* (Arnstein/Lahn, ca. 1172), bewaard te Londen, British Museum, ms. Harley, nr. 2798-99. Vgl. *Op. cit.*, pp. 297, 298, 298-299 en 312-313, nrs. J 27, J 28, J 29 en J 48. Bovendien was er een handschrift van de *Summe de casibus penitentialibus* van Raymond de Pennafort (Maaslands, begin XIVe eeuw), afkomstig van *Averbode* en thans eigendom van de Universiteitsbibliotheek te Luik, ms. 137 C. Vgl. *Op. cit.*, p. 397, nr. P 13. Tot de oudste tentoongestelde handschriften hoorde het Evangeliarium van *Strahow* (Trier, ca. 960-990), afkomstig van de opgeheven abdij en thans bewaard te Praag, Památník národního písemnictví, ms. DF-III-3. Vgl. *Op. cit.*, p. 185, nr. C 11. (T.G.)

Averbodium.

In *Meer schoonheid*, XVIII, 1971, afl. 4, pp. 18-24, wijdde S. VAN GELDER een studie aan de *Altaren van Peeter Scheemaeckers, XVII-eeuwse beeldhouwer, in de kerken van Aarschot, Averbode en Diest*. Deze Antwerpse beeldhouwer leverde o.m. de altaren van St. Nor-

bertus (1701) en van St. Jan-de-Doper (1700) voor de abdijkerk van Averbode. (T.G.)

Berna.

Op de van 18 september-7 november 1971 in het Noordbrabants Museum te 's-Hertogenbosch gehouden tentoonstelling « Beelden uit Brabant, 1400-1520 », prijken ook twee beelden van de Abdij van Berne, die Sint-Cunera en Sint-Antonius-abt voorstellen. Het Cunera-beeldje wordt in de catalogus beschreven als een Noordbrabants werkstuk van rond 1525. Aan het beeldje van Sint-Antonius, dat men in het begin van de 16^e eeuw dateert, kent men een Nederrijnse afkomst toe.

De aan de tentoonstellings-catalogus ontleende afbeeldingen treft men ook aan in *Berne*, Jg. 25, p. 12-13, waar H. VAN BAVEL in zijn bijdrage *Berne en de Bossche beeldtentoonstelling* nadere aandacht aan beide beelden besteedt, en waarin hij met name over de lotgevallen van het Cunerabeeldje het een en ander meedeelt. (A.v.d.H.)

In de jaren 1968-1971 deed een reizende tentoonstelling, geheten « De Chinese porseleinkast », 23 steden in 6 landen van Europa aan. Ze omvatte 250 stukken van het beste « chine de commande » uit de 17^e en 18^e eeuw, alle afkomstig uit Nederlandse musea of particuliere verzamelingen. Daartoe behoorde ook een drielijg serviesstuk van de Abdij van Berne, bestaande uit onderschotel, soepterrine en deksel, op grond van stijlkenmerken gedateerd in de jaren 1730-1735. Onder de speelse titel *Een rare Chinese terrine* geeft H. VAN BAVEL in *Berne*, Jg. 25, p. 36-37 bij een goede afbeelding tevens een beschrijving van het kostbare stuk. Eenzelfde exemplaar bevindt zich in de collectie Vandermeersch te Parijs. Beide terrines, die van Parijs en Berne, zijn gevormd naar een exemplaar uit aardewerk te Rouen, gedateerd op 1728. (A.v.d.H.)

Diligemia.

In *Comté de/Graafschap Jette*, VIII, 1971, blz. 46-48, handelt R. VAN DEN HAUTE over *Het kerkorgel van Dielegem*. Men weet niet of dit orgel na de Franse Revolutie heropgebouwd werd in een kerk over de landsgrenzen, ofwel tijdens die troebele tijden vernield werd. (G.S.)

Organa-Neerlandia.

Onder de hoofdleiding van ere-prof. Fl. PEETERS en M. A. VENTE, verscheen, in 1971, het werk : *De Orgelkunst in de Nederlanden van de 16^e tot de 18^e eeuw*. Door de zorgen van het Mercatorfonds, Antwerpen, werd het prachtig uitgegeven. De orgels van verschillende abdijen onzer Orde worden in dit groots werk vernoemd; sommige

ervan worden in hun samenstelling beschreven. Sierlijke illustraties geven de orgels weer van de abdijkerken van Middelburg en Ninove. Van de volgende abdijen worden de orgels vernoemd en behandeld : Averbode ; Bonne-Espérance ; Grimbergen ; Middelburg ; Ninove ; Heilisse ; Tongerlo ; Vicogne. (J.B.V.)

Parcum.

In een artikel over *De oude glasramen van de abdij van 't Park te Heverlee*, gepubliceerd in de *Mededelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring voor Leuven en omgeving*, XII, 1972, pp. 3-34, handelt F. MAES aan de hand van allerhande archiefteksten over de glasramen, die door toedoen van de abten van de Parkabdij in de loop van de XVe-XVIe eeuw in de abdijgebouwen, in afhankelijke parochiekerken en in kloosterhoeven, geplaatst werden. Het belangrijkste deel van zijn studie is evenwel gewijd aan de 41 glasramen, die tussen 1636 en 1644, ten tijde van prelaat Jan Maes, door de Leuvense glazenier Jan de Caumont († 1659) geleverd en in de vensters van het kloosterpand ingezet werden. De onderwerpen van deze glasramen zijn gewijd aan het leven van de H. Norbertus. Voor 33 van de 41 taferelen liet de glazenier zich inspireren door de kopergravuren van Thedoor Galle, die in 1622 door J. C. Van der Sterre in zijn *Vita S. Norberti* werden uitgegeven. In 1828 werden de glasramen van de Parkabdij verkocht. De verdere lotgevallen van deze belangwekkende kunstwerken wordt gedetailleerd door de auteur besproken. Vermelden wij nog dat de abdij van 't Park in 1971 drie glasramen uit een verzameling van New-York terug kon bekomen. Zij werden inmiddels deskundig in de ramen van het kloosterpand ingezet. (T.G.)

Picturae.

Le « Nationaal Centrum voor plastische kunsten van de XVIe en XVIIe eeuw », qui vise le but de promouvoir la connaissance de l'art flamand à l'époque du XVIe-XVIIe siècle, vient d'éditer une monographie du Dr. Hans Vlieghe, consacrée au peintre Gaspar de Crayer (Anvers, 1584 - Gand, 1669) et intitulée : *Gaspar de Crayer, sa vie et ses œuvres* (Bruxelles, 1972, 2 tomes, 367 pp., 251 fig.). Outre une biographie de l'artiste, cette étude traite de la totalité de l'œuvre peint de G. de Crayer et d'un certain nombre de dessins qui peuvent lui être attribués. Cet artiste productif a exécuté plusieurs peintures pour quelques abbayes prémontrées. Il convient de citer d'abord « La profession religieuse de saint Norbert et des frères de son Ordre » (1655) (toile, 376 × 257 cm.) et « Le Christ en croix, pleuré par sainte Marie-Madeleine » (1662) (toile, ± 250 × 157 cm.). Cfr. *Op. cit.*, pp. 199-201, 320 et 321, n° A-162, fig. 148 ; pp. 219-220 et 326, n° A-190, fig. 176. Ces toiles furent exécutées à la demande de l'abbaye d'Averbode. On lui commanda aussi « Le martyre de saint Blaise » (toile, 383 × 235 cm.), pour l'abbaye de Dielegem-Jette. Transféré au musée

de Bruxelles pendant l'occupation française, ce tableau fut prêté plus tard à l'église paroissiale de Vlamertinge. Cfr. *Op. cit.*, pp. 164-165, n° A-110, fig. 109. G. de Crayer fut aussi chargé de peindre pour l'abbaye de *Grimbergen* « L'ascension du Christ » (toile, $\pm 450 \times \pm 320$ cm.). Cette peinture est actuellement conservée dans l'église du Béguinage de Malines. Pour la même abbaye brabançonne il exécuta une triptique de la montée au Calvaire, acquise plus tard par la fabrique de l'église de Saint-Jean à Malines. La partie centrale, « La montée au Calvaire » (toile, 227×285 cm.), est flanquée de deux volets représentant des scènes de la vie de saint Norbert : « Saint Norbert installe le bienheureux Hugues en qualité de successeur » et « Saint Norbert fait exhumer la dépouille mortelle de saint Géréon » (bois, 227×80 cm.). Ces scènes prouvent que de Crayer s'est fondé ici, pour le schéma de la composition aussi bien que pour l'iconographie des sujets, sur les gravures de Théodore Galle illustrant la *Vita sancti Norberti*, qui fut publiée par l'abbé J. C. Van der Sterre en 1622. Cfr. *Op. cit.*, p. 235, n° A-217, fig. 202 ; pp. 104-105, n° A-33, fig. 35-37. Le tableau « Le martyr de saint George » (toile, 320×218 cm.) fut commandé par l'abbaye prémontrée de *Ninove*. Cfr. *Op. cit.*, p. 166, n° A-111, fig. 108. Il convient aussi de citer ici les œuvres composées pour l'abbaye de *Vicoigne* : « La salutation angélique » (tableau disparu), « L'adoration des bergers » (toile, 324×205 cm.), « Le Christ en croix » (tableau disparu), et « La résurrection du Christ » (toile, 312×270 cm.). Cfr. *Op. cit.*, pp. 144-146, n° A-82/85, fig. 82-83. Notons aussi que de Crayer exécuta un tableau pour le sanctuaire de Notre-Dame de *Kortenbos-Kozen* (toile, $\pm 400 \times \pm 250$ cm.) : « Saint Norbert intercedant auprès de la Sainte Vierge en faveur de malades et d'infirmes ». Cfr. *Op. cit.*, p. 235, n° A-218, fig. 203.

De chaque tableau l'auteur nous donne une description technique et iconographique, accompagnée d'un aperçu bibliographique. Traitant du tableau d'Averbode représentant Saint Norbert suivi de quelques prémontrés lors de sa profession religieuse, la nuit de Noël de l'année 1121, l'auteur s'efforça d'identifier les prémontrés précités sur la base d'une estampe gravée par Charles de Mallery. Cfr. I. VAN SPILBEECK, *Les images des saints de l'Ordre de Prémontré d'après C. et P. de Mallery*, dans : *Bulletin de l'Académie royale d'archéologie de Belgique*, 1902, pp. 501-502. Cette gravure n'a pas un rapport avec le tableau de G. de Crayer, il se rapporte plutôt à une peinture anonyme de la première moitié du XVIIe siècle (toile, 131×112 cm.), conservée à Averbode. Une reproduction de ce tableau figura sur la couverture de la revue. *De autotoerist* du 27 mai 1971 consacrée aux abbayes brabançonnnes. (T.G.)

Rommersdorf.

Vom Kloster Rommersdorf steht noch fast alles : eine gotische Kirchenruine, ein prächtiger gotischer Kreuzgang, eine barocke Prä-

latur, ein romanischer Kapitelsaal. Sie ist Eigentum der Rheinischen Bodenverwaltung AG. Dieser Bau ist in großer Gefahr. Der auf Veranlassung des Wiesbadener Redakteurs P. Winnen gegründete «Fördererkeis Rommersdorf» hat es sich zum Ziel gesetzt, den immer schneller fortschreitenden Verfall des wertvollen Baudenkmals ein Ende zu setzen und es vor dem Untergang zu retten. Auch Abt Wolfgang Böhm von Tepl-Schönau war bei der Gründungssitzung am 25. Februar 1972 zugegen. (N.B.)

Tintinnabula.

In de reeks *Cultuurgeschiedenis der Lage Landen*, afl. VII, liet de kampanoloog A. LEHR een geschiedkundig overzicht verschijnen over de speelklokken en voornamelijk over de beiaarden : *Van paardebel tot speelklok. De geschiedenis van de klokgietkunst in de Lage Landen* (Zaltbommel, 1971, 407 pp., ill.). Uit zijn studie blijkt dat de oudste melodische voorspelen o.m. in premonstratenzer abdijen werden aangetroffen. In 1471 liet de abdij van *Averbode* een voorstel of melodisch voorstel, bestaande uit vier klokjes, door Hendrik Waghevens van Mechelen maken. Het voorstel werd in 1503 gewijzigd door Willem Moer van 's-Hertogenbosch, die vijf nieuwe klokjes leverde. In 1519 werden de klokjes nogmaals door zijn broer Jaspar Moer hergoten. De Parkabdij van *Heverlee* kreeg in 1479 een voorstel of melodisch voorstel.

In de moderne tijd beschikten de meeste abdijkerken over een beiaard. In 1661-1662 goot François Hemony een nieuwe beiaard voor *Averbode*. Ook de St.-Michielsabdij van *Antwerpen* bezat een Hemony-beiaard. De abdij van *Grimbergen* kocht een Witlockx-beiaard aan en te *Postel* liet men een beiaard gieten door Alexius Jullien (1723-1724). De abdij van *Ninove* bezat een beiaard van Joris du Mery (1751).

Terloops deelt A. Lehr enkele bijzonderheden mede omtrent de lotgevallen van deze beiaarden tijdens de jaren van de Franse Revolutie. Zo werden de beiaardklokken van *Postel* uit de toren gehaald en op het goed van een boer in De Weebosch, een gehucht van Bergeijk, begraven. In 1835 werden de klokken door de kloosterlingen aan de St.-Lambertuskerk te Helmond verkocht. Het beiaardspel van *Averbode* werd in 1819 door Andreas Lodewijk vanden Gheyn aan de O.-L.-Vrouwekerk te Hoei te koop aangeboden. De klokken hangen er nog en werden onlangs gerestaureerd. De beiaardklokken van *Grimbergen* werden eveneens in stilte uit de toren gehaald en begraven. (T.G.)

Huic Chronico conficiendo, collaborationem praestiterunt : O. Ballin (Dania); Tr. Gerits (*Averbodium*); W. M. Grauwen (*Wemmel*); X. Lavagne d'Ortigue (*Lutetiae Parisiorum*); Br. Mulvihill (*Kilnacrott*); G. Slechten (*Averbodium*); J. B. Valvekens (*Averbodium*); H. van Bavel (*Berna*); A. van den Hurk (*Berna*).